

TÖLGYELLA

Azt hiszem, a menekülést akartam választani, nem mintha túl sok lehetőség kínálta volna magát, de azért mégis felmerült, hogy ezt én nem így szoktam csinálni. Azt is pontosan tudtam, hogy az életem, a dolgom és a problémáim elől nem fogok tudni hosszú időre elszabadulni, de az a kicsi haladék mégis azzal hitegetett, hogy örökre. Kiszállni a mindennapokból, amelyek agyonnyomnak, és amelyek nélkül mégsem lehetséges élni. Azután majd úgy térek vissza, mint aki teljesen feltámadt, lényének egészen más rétegeit használja immár, amelyek léteztek ugyan, de nem tudott róluk, vagy teljesen elérhetetlenek voltak. Untam azt, ami van, és arra vágytam, ami nincs, bár lehet, hogy egy mozdulattal éppen elérhető lett volna.

A város, ahol éltem, kicsi volt, poros, unalmas. Különben volt minden, ami egy városhoz akkoriban kellett: állomás, ahova lustán és cammogva érkeztek be a vonatok, bevásárlóközpont, ahol drága volt minden, és csak bámészkodni jártak az emberek, mert vásárolni a bolhapiacon volt érdemes; színház is volt, ahova nőket lesni jártak a fiatal emberek, és egymást vizslatták a testes urak meg a jóra való dámák; volt irodalmi folyóirat, amit nem olvasott senki; volt polgármester, akit néha korrupció miatt bevádoltak, de nem lévén igazi ellenjelölt, mindig újraválasztottak; volt járda, park, strand, lovas szobor, kórház és többféle iskola; egyszer még az elnöki helikopter is leszállt a stadion gyepére. Volt hát egy város, ahol száz éve mindig ugyanazok a dolgok történtek, más-más szereplőkkel, de mit sem változtatva a lényegén, és azt hihette bárki, hogy ez addig marad így, amíg a világ fennáll, de legalábbis amíg egy távoli kontinensen mást nem gondol egy atomerőmű.

Mivel a következő világkorszak eljövetele késett, a nők pedig, akiket reménytelenül szerettem, megöregedtek, és nemhogy viszonzták volna érzelmeimet, de már ki sem nevettek, a barátaim pedig elvándoroltak vagy elitták az eszüket, akik mégis maradtak, már nem az Idegenlégióról meg a várható lottónyereményről handabandáztak, hanem a polgári házasság előnyeiről és a gyermeknevelés optimális módjáról. Közben a kurvákról álmodoztak, vagyis arról szóttek elméleteket, hogy minden elérhetetlen nő kurva. Egy szép napon arra gondoltam, hogy én ezeket unom, mert nekem

is ilyen alantas gondolataim támadtak olykor. Ezeknek én meghalok, mondtam csendesen. Nem én voltam az első, aki ezt az utat választotta.

Nem akartam a mentőszolgálat embereit ijesztegetni meg a társasági rovat szerkesztőjét zaklatni, hát csendben döntöttem el mindezt. Összepakoltam egy sem túl nagy, sem túl kicsi kofferbe azt, ami nélkül a meghalást igen kényelmetlennek gondoltam, kísétáltam a pályaudvar mögötti öreg gyümölcsös szélébe, mert volt ott egy régi ház, amit idejében kinéztem, a tulajdonossal is jó előre megbeszéltem, hogy majd egyszer, itt, sokáig, csendben. Az utolsó háború előtt Rezsztár lakott azon a részen, városunk leghíresebb festője, akinek van állítólag a Louvre-ban is egy képe, igaz, hogy a raktárban, és még nem látta közülünk senki. Párizsban festette, mielőtt kitoloncolták a franciák valami jelentéktelen ügy miatt, de semmi nyoma nincs annak, hogy meg akarta ölni Picassót. A gyümölcsös helyén szelídgesztenyék voltak régen és egy fűthető üvegház, oda vonult ki mindig sértetten Rezsztár, amikor a képeit nem tudta jó áron elszózni, és meg akart halni. A gesztenyék sosem termettek, de szépek voltak, aztán kivágták őket. Előjáróink nem kedvelik a fákat, lelkük mélyén parasztok, akiknek az erdő az ősellenség. Azt a hatalmas öreg tölgyet is kivágták, amely abból az időből maradt, amikor városunk még a töröknek fizetett adót. Rezsztár képein rendszeresen felbukkan, mindig az a sárgás-vörös fény öleli, mintha lángolna, a háttérben, messze a városháza karcsú tornya, fenyegetően sötét sziluett, a baljós ég alatt a toronyóra fehér számlapja úgy világít, mint egy csillag. A bombázáskor nem érte találat a várost, csak Rezsztárt, aki egy teherautón menekült a képeivel. Évtizedekkel később hősi halottnak nyilvánították. Harminc képe ismert, és az a harmincegyedik, a Louvre-ban, de azt nem ismerjük.

Sokat gondoltam Rezsztárra, de nem volt már egyetlen apró jel sem, ami arra utalt volna, hogy itt lakott. Az állami gazdaság elvadult gyümölcsöse vett körül, öreg tornácos ház, amiben egy szoba volt lakható, a virágházból nem maradt semmi, az őszöreg tölgyfa gyökércsonkja még látszott, de nem ott, ahol a képek szerint állt, nem a városház tornya felé esett, ezt nyilván a festő látta és láttatta csak így. Az első napokban arra gondoltam, hogy keresni fognak, és a dohos szobában összerezzenem, ha valami zaj ért el hozzám, el kellett némi időnek telnie, míg beláttam, hogy senkinek sem hiányzik ott, a síneken túl, lehetett vagy ötszáz méter a távolság, vagy anynyi sem. Ez egy jó város, gondoltam sokszor kajánul és keserűen, békén hagyják az embert.

Mire megszoktam a házat, a motozó egereket, a gyümölcsösben ólalkodó cigányokat és a kóbor kutyákat, egészen kitavaszkodott, és olyan színpompás virágzásba fogott a sok száz csapzott gyümölcsfa, hogy nem lehetett mindig tudni, havazik-e vagy csak a szél kavarja a tengernyi szirmot, esetleg a hetente egyszer forduló repülő. A porladó lépcső betonján néha megjelent egy arasznyi zöld gyík, rezzenetlen szemmel nézte a világot, de amikor hideg volt, napokig nem mutatkozott. A félfülű macska olyan kicsi volt, hogy azt is hittem, nem marad meg, állandóan el akarta kapni a gyíkot, hiába adtam neki tejet, mert azt nem itta, a nyers májtól szinte megdöglött, de végül kihányta az egészet, és megmaradt. A gyík csak figyelte moccanás nélkül, én pedig örültem, hogy ilyen jól megvagyunk. Mikor a lomb zöldülni kezdett, már nem hallottam a város zaját, ami olyan volt addig, mint egy méhkas, tompám zünnögött, aztán egyszer már nem volt, még csak nem is örültem neki nagyon.

Többnyire a gondolataimmal voltam elfoglalva, és a madarakat lestem. Bejártam a közeli házakhoz kenyeret, krumplit, tojást meg bort venni, az emberek tudták, hogy a gyümölcsösben lakom, a mérnök úr házában, azt őrzöm, amíg el nem adja majd, vagy épít magának egy palotát, mint a város szélén oly sokan, hogy azután kitegyék a táblát: eladó. A mérnök úr csak arra kért, hogy ne engedjem kivágni a fákat, megmutatta a ház alatt húzódó elfeledett vezetékét, ami abból az időből származott, amikor még ingyen volt a földgáz, és a beavatottak tudták, hogyan kell megcsapolni. Szabadfogalmazó voltam, gyászjelentések, esküvői meghívók, szakdolgozatok és doktori értekezések szövegét fogalmaztam jutányos áron, mert az emberek azt gondolták, hogy sátoros ünnepre jól megírt szöveggel szabad csak beállítani. Tudtam valamit a szavakról és a mondatokról, amit akkor már egyre kevesebben, de még nem gondolta mindenki azt, hogy fölösleges. Szerelmes levelek írását csak kivételes alkalmakkor és emelt tarifával vállaltam, részint mert ez komoly szakértelmet kíván, részint mert ha az ember fogalmazóként beleéli magát egy szövegbe, annak beláthatatlan következményei lehetnek. Ritkán estek reménytelen szerelembe akkor már az emberek. Nem voltam nélkülözhetetlen, de az állomási postahivatalban bérelt fiókomba hetente érkeztek a megrendelések, és a borítékban mindig ott volt előre az adómentes honorárium, mert az ügyfeleim, akiket nem ismertem, egymásnak adták a címemet. Diszkrét voltam és pontos, a megrendelő kézírásából általában ki tudtam olvasni, hogy mit óhajt. Ha pedig tudományos igényű dolgozat kellett, amivel nem boldogultam, a magam-

fajta szabadfogalmazók egész serege állt készenlétben, több egyetemi évfolyam.

Pompás, nyugodt, virágba borult tavasz történt körülöttem. A félfülű cicám egyre szemtelenebb lett, állandóan madarakra vadászott, a gyík a lépcsőn napozott, a város dongott és hóbörgött valahol a gyümölcsfákon és a vasúton túl, a fű sarjadt, a varjak pedig úgy suhantak át a ház fölött, mint egy viharfelhő, és már költöttek a fiókáikat a folyópart öreg fáin. Vasárnap volt, és egy új, norvég tornacipőre vágytam, amelyet nálunk csakis az ócskapiaccon lehetett beszerezni az európai bajszosoktól, akik mindent olcsón adtak, és néha elkiáltották magukat, hogy: civilek, ne lopjatok! Miután vadonatúj tornacipőmet felhúztam és kifizettem, az addigit pedig átadtam az árusnak, mert jó lesz az még Európában valakinek, egy kisebb képeslap-gyűjteményen akadt meg a szemem. Rövid vizsgálódás után kiderült, hogy Rezsztár közel kétszáz levelezőlapja volt a dobozban, amelyeket egy azóta vulkáni hamuval fedett üdülőtelepről küldött az édesanyjának: Drága mama, nagyon jól érzem magamat, rengeteg a festenivaló, Ellát ölelem, vigyázzatok magatokra... Gyönyörű kézírása volt a festőnek, de a nyelvi képzelete szegényes. El nem tudom képzelni, honnan kerültek ezek a lapok az európai bajszoshoz, aki nyilván nem tudta, mit árul. Akkoriban a város előkelői szinte kötelességüknek érezték, hogy villáikban vagy panelházaikban is egy-két képét őrizték, amelyet elképesztő összegekért vásároltak, és aztán, ha nem volt más kiút, olcsón adtak tovább. Aki valamit akart a városban, vett egy Rezsztár-képet, volt a polgármesternek, a színház igazgatójának, a bíróság elnökének, az egyetem rektorának, és a múzeumban is volt néhány, nem a legjobb. Rezsztár képeinek árfolyama az évek során egyre csökkent. Jó festő volt, de a rajongói szegényedtek, annak a társadalmi és gazdasági erózióknak voltak az áldozatai, amely minden vezető réteget utolér, és minden vezető réteg kedvelt művészt. Amikor a festő látta, még a táj igazi volt, mindig ugyanazok a házak, fák, vizek, felhők, olykor a városháza tornya a messzeségben. Pontos volt, kiegyensúlyozott, derűs. Nem volt benne semmi extra, vagyis abban, ami ránk maradt, nem volt. Ezért is szerették sokan.

Ahogy a levelezőlapok között kotorásztam, és próbáltam eljátszani, hogy értéktelen halom az egész, bár az európai bajszos egyre gyanakvóbb képpel figyelt, egy egészen más lapra akadtam. Akkora volt, mint a többi, ugyanolyan sárga kartonpapír, amire egy bélyegnél valamivel nagyobb képet nyomtak, repülő, traktor, tankhajó vagy munkásnő, esetleg szuronyos katona lila vagy indigókék színnel, a legolcsóbb típuslap. A most már vul-

káni hamuval borított fürdőtelepre címezték a festőnek: *Szívem, megírhatnád azt is már, hogy szeretsz, csók, Ella.*

Nem szeretek az európai bajszosokkal ujjat húzni, tehát megvettem öt lapot a teljesen érdektelen sablonszöveggel, hogy majd városunk egy hűséges gyűjtőjének ajándékozom, esetleg elsózom jó pénzért, mert az egész gyűjteményre nem volt pénzem. A titokzatos Ella által írt lapot viszont elcsen-tem, úgy éreztem, ennyivel tartozom a művészetnek, nem is vette észre senki. Jól ismertem városom kiváló festőjének hivatalos és nem hivatalos életrajzát, több szaktanulmány és disszertáció számára is újrafogalmaztam, viszont Ella nevű hölgyismerőséről soha nem hallottam. Annál is furcsább volt az egész, hogy a kedves mama révén üzent neki, mégsem lehetett olyan titkolt személy vagy tiltott perszóna. Túlzás azt mondani, hogy kitartóan próbáltam megtudni valamit Elláról, egy szakértő bizonyára nagyobb felhajtást csapott volna, talán eredményt is elér, de én mindenütt falakba ütköztem. Két héttel később megvettem az összes lapot, pedig már többet kért érte, reméltem, hogy találok valami jelet vagy apróságot, ami eligazít, de nem találtam. Nagyjából két év leforgása alatt írta festőnk a lapokat, látszott, egyazon nyomdai sorozat példányai, az lehetett az éppen forgalmazott legolcsóbb lap, mert mindig takarékos ember hírében állott. A legtöbbet ugyanarról, a ma már vulkáni hamuval borított fürdőtelepről küldte, de voltak a fővárosból meg egészen közeli településekről írt lapok is, amelyek alapján pontos képet lehetett alkotni útjairól. Ella mindössze tíz lapon került említésre, de átölelt majdnem egy egész évet, amennyire a dátumok alapján megállapítottam. Arra is gondoltam rosszmájúan, hogy egy kutya lehetett, vagy macska, de hát nem szoktunk az anyánk által kutyát-macs-kát üdvözölni. Aztán inkább arra gondoltam, hogy biztosan egy szép nő volt, aki modellt állhatott, a drága mama tudtával, majd valamiért össze-veztek, talán mert Rezsztár nem tudta azt mondani, hogy szeretlek. Nem éltek már akkor a festőnek rokonai vagy leszármazottai a városban, és már azok is csak elvéve, akik személyesen ismerték. Mindenki továbbáll in-nen, ez törvényszerű. Még csak nem is itt született, mondták, elment, meg is halt, utólag persze hős. Mindenki meghal egyszer, azután az árfolyama csökkenni kezd.

Harminc tájkép maradt utána, és egy borfoltos vázlatfüzet. A képeket a városi múzeum évfordulók alkalmával kölcsönvette a tulajdonosoktól, a vázlatfüzet a könyvtár kéziratgyűjteményében porosodott, amíg egy buz-gó, ám jóindulatú helytörténész a festő minden munkáját tartalmazó al-bumot adott ki. Én fogalmaztam át az előszót, terjengős volt, unalmas, ér-

dektelen. Általam sem lett jobb, csak rövidebb. Akkor hallottam, hogy a vázlatfüzetben volt pár akttanulmány is, amelyeket mintha Barcsay *Művészeti anatómiájából* másolt volna Rezsétár, a füzet gyűrött, a szén elmosódott, nem volt értelme bevenni az albumba, a szerkesztőbizottság ebben teljesen egyetértett. Soha nem mentem be a könyvtárba, hogy megnézzem azt a vázlatfüzetet, pedig ott lapulhatott Ella, akiről nem akartunk tudni. Legjobb hely egy elfelejtett, ismeretlen nőnek, ha egy festő vázlatkönyvében alszik, elmosódottan, örökre szépen.

Egy alkoholista cimborám mondta egyszer valahol a delirium tremens határán, hogy volna egy eladó képe, nézzem meg, hátha érdekel, nagy szüksége van a pénzre, lehet, hogy egy ismeretlen Rezsétár. Akkoriban volt, hogy betörték valakik a Louvre-ba, de nem vittek el semmit, ahogy azt a sajtó világgá kürtölte. Csak hát nem olyan könnyű ezt ellenőrizni, nagy a raktár. Tele volt a város eladó műkincsekkel, nem voltam szakértő, mindig félttem, hogy valami hamisítványt sóznak rám, mert az értékes dolgokat már sokkal régebben külföldre szállították az európai bajszosok. Nem reméltem hát semmit, amikor elmentem a barátom lakásába, aki részeg volt, és végül több pénzt kapott, mint amennyit kért, kellemetlen jelenet, szabadulni akartam tőle, mindig arra emlékeztetett, hogy majd én is ide fogok jutni. Egy ronda másolat, füstös, repedezett olajkép, elég régi, abból a sok száz darabból az egyik, amelyet festőtanoncok másolnak híres mesterek képeiről. Egy kastély volt látható, melyet furcsa, már-már lehetetlen szögből világított meg a fény, az épület mellett egy hatalmas tölgyfán sárgállott-vöröslött az őszi lomb, és a gazos parkban csonka szobrokkal árvalkódó kiszáradt szökőkút mellett üldögélt egy romantikus ruhába öltözött ifjú. Csak sokkal később vettem észre, hogy ecsetet tart a kezében, és festőállványt bámul, de a kép rájá és a ráakódott mocsok ezt eltakarta. Szignót sehol sem találtam.

Ma sem tudom, hogy miért vettem meg azt a képet. Olcsó volt, persze, és a haver könyörgött, hogy éhen fog halni, vagy szomjan. Úgy vittem egy rossz papírsákba csongolygatva, mintha loptam volna, vagy szégyellném, hogy rám sóztak valami rondaságot, nem volt drága, de mégis mire kell nekem ez egy elhagyott házban, egy elhagyott, öreg gyümölcsös közepén. És persze dobogott egy kicsit a szívem a reménytől, hogy mégis valami értékes dolog, csak le kell a mocskot hántani róla, ki kell szabadítani az arasznyi rámból, hátha van ott alatta valami érdekes, valami fontos, amittől az egész kompozíció átváltozik. Egész délután a képpel vacakoltam, alig tudtam szétszedni a keretet, közben kiderült, hogy minden bizonytalansággal ér-

tékesebb, mint a kép, amit végül a kopár falra erősítettem, alig tudtam a szegeket beverni a vásznat feszítő vékony lécekbe, olyan kemény fából voltak. Arra gondoltam akkor, hogy rossz üzletet kötöttem, mert a ház ajtaját nem zártam sosem, biztos, hogy benéznek hívatlan vendégek, amíg nem vagyok itthon. Ha elviszik a képet, rosszul fogom érezni magamat, ha értékes volt, azért, ha nem, csak a bosszúság miatt, hogy bármit elvihetnek.

Nem ismerem a mitológiát, meg nem is érdekel. Azon a délutánon is erre gondoltam, amikor észrevettem, hogy az ecsetet fogó, romantikus ruhába öltözött ifjú a szökőkút egyik viszonylag épen maradt nőalakját figyeli, és a vászonra mintha ugyanazt a sziluettet próbálná festeni. Százával készültek ilyen képek. De ahogy a fények lassan halványultak, mert a nap aláhanyatlott a gyümölcsös fölött, csak akkor vettem észre, hogy a kastély meg a szökőkút fölé magasodó vén tölgyfa egészen más, mint aminek addig láttam. Azért történhetett ez, mert a koszos ablaküvegen bevágó rőt napfény a cigarettafüst hullámain utazva olyan hatást keltett, mintha az a tölgyfa nem abban a síkban lett volna, amibe festették, hanem kitéremkedett a szoba terébe, mint egy hologram, és a belső fénye izzott. Egy pillanatig tartott az egész, de azonnal tudtam, amit sokan mondtak már, hogy vannak fák, amelyek férfiak, és vannak fák, amelyek nők. Megértettem hirtelen, hogy az az ifjú nem a szökőkút csonka nőalakjait festi, hanem a tölgyfát. Egyetlen-egyszer állt úgy a nap, de én láttam, amit a festő, amit a másoló, amit senki más talán.

Képzeltés, gondoltam, túl jók a fények itt. De azért pár nap múlva megvettem városunk tájképfestőjének albumát, és nem kellett sem fény, sem más különleges hatás, hogy lássam a mindenkori fát, azt a bizonyosat, amelyet az ifjú a szobám falán megpróbál a vásznán rögzíteni. Rezsztár ugyanonnan vette azt a fát, mint az én ismeretlen pancserem. Egy nő, ami egy fa, aki. Őszi fényben fürdő, öreg, viharvert tölgy, nem cédrus, mert az egy másik festő, csak a félreértések elkerülése végett mondom, a cédrus férfi. Ez a tölgy nem egy fa, gondoltam, ez a fa egy nő, milyen kár, hogy nem tudom a mitológiát, biztosan kell egy ilyennek léteznie.

A képet nem sokkal ezután eladtam. Sokkal többet nyerhettem volna rajta, de nem tudtam bizonyítani, hogy valóban városunk híres tájképfestőjének a harmincegyedik képe, legalábbis egy másolat, amelyen magát festi meg, amint egy fában ráismer a nőre, akit szeret. Attól is féltem, hogy éppen ezt a képet lopták el a Louvre-ból azok, akik nem vittek el semmit. Nem sok esély volt erre, de én szerettem volna, hogy így legyen. A galériás azt mondta, hogy minden bizonnyal egy másolat, meg is mondta, kit má-

sol, bár a fák teljesen azt a mintát követik, amit Rezsétárnál ismerünk, viszont az ecsetkezelés meg a vászon alapozása nem ugyanaz. Kizárt dolog, hogy Rezsétár képe volna. Én pedig mélyen hallgatni fogok arról, hogy kit másolnak mind a ketten. A pénz jól jött, a mai világban egy kis pluszjövedelmen kívül már nem nagyon akarunk semmit. De amikor azon a délutánon hazamentem, és a félfülű macskámat meg a zöld gyíkot üdvözöltem, rövid időre a sírás környékezett. Aztán felírtam egy zsírkréttával a falra, hogy *Ella meghalt*, és csomagolni kezdtem, mert vissza kellett térnem a városba, hogy én is meghaljak vele.